

CIRKUSZI AKROBATIKA

Alapkutatási és szakmódszertani periodika

XI. évf. 3. sz. 2018 ŐSZ

[H. Orlóci Edit: Az MTA Osztályközi Állandó Bizottságának Kommunikáció- és médiatudomány c. beköszönő e-kötete>>>](#)

H. Orlóci Edit: Az MTA Osztályközi Állandó Bizottságának Kommunikáció- és médiatudomány c. beköszönő e-kötete[\[1\]](#)

„Ott testet ölt a szó – itt szólni kezd a test!”[\[2\]](#)

A magyarországi cirkuszkutatás alapköve, a Pécsi Tudományegyetem kommunikációs doktori iskoláján megvédett disszertációm nem jöhetett volna létre Nyíri Kristóf akadémikus kivételesen inspiratív konzulensi hozzájárulása[\[3\]](#) nélkül. Neki köszönhető az is, hogy Műhely-szeminaristájaként már az 1970-es években lehetőségem nyílt a *Filozófiai Szemlében* recenziót megjelentetni Bouissac könyvéről,[\[4\]](#) amely ennek a születőfélben lévő diszciplínának az elméleti kereteit kijelölte. Kijelölte ugyan, ám a követendő utak elágazásainál iránymutatásra van szükségünk, amelyet csakis a szellemi elit legkiválóbbjai adhatnak meg.

Kézenfekvő, hogy a jelen cikkem címében jelzett kötetet Nyíri professzor úr – aki egyben a Bizottság elnöke is – jegyzi, hiszen ő maga tette közzé az academia.edu oldalán. E körülmény feltüntetésének elmaradása és az összeállítás további gyenge pontjai,[\[5\]](#) mintha némi sietségre engednének következtetni. A sietség mögött minden bizonnyal kultúrpolitikai okok rejlenek,[\[6\]](#) amelyekre itt most nem szükséges kitérni. Vélhetőleg a kommunikációkutatás pozíciójának erősítése céljából állt fel ez az igen tiszteletre méltó testület, és nyilván nem az öngyönyörűséget[\[7\]](#) tekintik feladatuknak „egyesített ló- és hangverseny ügyekben”, hogy ezzel a maróan ironikus képpel utaljak a kommunikációtudomány egyik legnagyobb buktatójára, vagyis a kutatás tárgyának heterogenitására.

Gyakorlatilag lehetetlen ezt a sokszínűséget egységes képbe ötvözni. Noha a legelemibb tájékozódás[\[8\]](#) nyomán is kaphatunk átfogó képet a kommunikációtudomány ágairól, nyilvánvaló, hogy a határvonalak folyamatosan módosulnak, a régiók átfedhetik egymást, a vizsgálódás főárama irányt változtat a kutatók presztízsének emelkedése vagy süllyedése nyomán; az intézményi struktúra követi e fejleményeket. A jelen vázlatos ismertetéssel csupán azt a kérdést próbálom feszegetni, hogy vajon milyen módon tudna a cirkuszkutatás bekapcsolódni ebbe a struktúrába.

A tárgyalt e-kötet négy nagy fejezetre oszlik:

- Az üzenetközvetítés technológiája (*Szó, írás, kép*)
- A közvetítettség tengelye (*Közvetlen kommunikáció, közvetett kommunikáció*)
- Sajtó és média (*Sajátörténet, médiapolitika*)
- Társadalmi tudatformák (*Művészet és tudomány*)

Megtehetném, hogy sajátos szakmai-mozdulatművészeti szemszögünkre figyelemmel kiemelem és behatóan elemezem a vonatkozó utalásokat,[\[9\]](#) az alábbiakban azonban mindössze egy-egy tanulmányt fogok érinteni, csupán felvillantva néhányat a nézőpontunkból releváns vonatkozások közül.

1./ Vélhetőleg az akadémikus-elméleti irányultságból következik az első egységnek az a sugalmazása, hogy a kommunikáció meghatározóan nyelvi-fogalmi gondolatközpontúságot feltételez, noha Nyíri Kristóf szemlátomást valóban szeretne túllépni az iskolafilozófiákon. Nemcsak a saját kutatási területem kínálkozik mankóul az ideák árnyékának átugrásához, hanem a sport, a tánc, a színház, de akár a köznapi gesztusok dialektusainak vizsgálata is. Talán egyedül Aczél Petra *Retorika és kommunikációkutatás* c. 2015-ben megjelent írását érdemes kiemelni, mint amely részben érinti a testnyelvi megnyilvánulásokat is. A professzorasszony e kétezer éves diszciplína megújulásának hazai élharcosa, mint legutóbb megjelent kis könyve[10] is mutatja, nagyrészt pedagógiai irányultsággal. Erőt meríthetünk a példájából saját küzdelmeinkhez, hiszen mint az e-kötetbe beválasztott áttekintéséből kitetszik, e tudományág művelőinek – hozzánk hasonlóan – a szokásosnál többet kell csatározniuk, mert egyesek a szónoklattant is „*időszerűtlennek, mások komolytalannak, megint mások veszélyesnek tartják.*”[11]

2./ A második blokkból Terestyéni Tamás megemlékezését emelem ki. Az írása bibliográfiájában felsorolt szakirodalmat magam is végigolvastam, de soha nem lettem volna képes ilyen világosan és egyértelműen megfogalmazni az alapvető dilemmát. A kommunikációs lényegét keresve a tudatos–szándékolatlan kulcsfogalmak kiemelésével kell építkezni. A testkultúra világában a legcsekélyebb kétely sem merülhet fel Buda Béla, vagyis a tudattalan prioritásának álláspontjával szemben.

3./ A sajtótörténet és médiapolitika a leghatározottabban elkülönülő terület, amelynek forrásértéke a cirkuszkutatásban is természetes szükségletnek számíthat. A részleteket érintő módszertani kérdések megvitatásának azonban nem itt van a helye.

4./ Ebből a blokkból György Péter írását választottam, akinek szakterülete többek között a „kortárs média és művészet társadalomtörténete”, [12] valamint az írásaiból kikövetkeztethetően a tömegkultúra is. Némi impertinenciára vall, ha az Akadémia valamely Bizottságának emblematikus kötetébe egy ÉS-cikket delegálnak, ami azonban nekem kapóra jött, mert éppen az Élet és Irodalom lapszámainak cikkeit dolgoztam fel egy ezredfordulós mintavétel nyomán, amely dokumentációban György Péter három cikkel [13] szerepel.

György professzor úr az az ember, aki *be nem tenné a lábát olyan helyre, ahol* – úgymond – *az állatokat kínozzák*, vagyis a cirkuszbba. Mindazonáltal az előbb említett ezredfordulós cikkgyűjteményemben hat alkalommal használja a 'cirkusz' kifejezést, felerészt a médiára vonatkozóan, a másik három előfordulási helyen pedig a street-fighting nemes mozgalmi hagyományainak degenerálódási folyamatát írja le el-cirkuszosodásként. [14] Az MTA doktorának illik tudnia, hogy miről beszél. Gy. P. akarva-akaratlanul kijelöli, hogy mi tartozik a kultúra körébe. Ítélik: a neoavantgárd, mint a kötetben szereplő cikke is mutatja, igen, de a fentiek értelmében még a street-fighting is. A cirkusz azonban nem; számára az csupán egy szitokszó.

XXXXXXXXXXXXX

A Magyar Kommunikációtudományi Társaság egyik első poszttereként napvilágot látott összefoglalóban az szerepel, hogy „a populáris kultúra legpregnánssabb jelensége, a cirkusz mindenekelőtt azért érdemel figyelmet, mert a maga szinte teljes feltáratlanságával zavaró fehér foltnak számít a kultúratudományok területén”. [15] Fogalmam sincs arról, hogy milyen lehetőségei és eszközei vannak egy akadémiai bizottságnak, a bizottság tagjainak, de vigyázó szemünket azért vetjük rájuk, hogy utat mutassanak. Ez az ő munkájuk/dolguk, és nem is kevés. Azért, hogy a felkentektől kaphassunk megerősítést vagy háritást a kutatási témáinkat

illetően. Kerülendő volna a györgypéteri arrogancia, amint viszont hála és köszönet illeti e grémium jeles tagját, Horányi Özsébet, a pécsi doktori iskola korábbi vezetőjét, amiért befogadta a cirkusz témáját, ezzel mintegy beemelve azt a tudományos diskurzusok sorába.

---

[1] https://www.academia.edu/37455512/Communications_Theory_Media_Theory_in_Hungarian

[2] Karinthy Frigyes: *Prológus egy cirkusz-filmhez* <http://mek.oszk.hu/06100/06133/html/karinthy0024.html>

[3] https://doktori.hu/index.php?menuid=192&lang=HU&sz_ID=8246&show=1

[4] Paul Bouissac: Circus and Culture: A Semiotic Approach *Magyar Filozófiai Szemle* 1979 3-4

[5] Az utánközléseknél például alapszabály a cikkek eredeti megjelenése helyének valamilyen formában történő feltüntetése, amely néhány írás esetében elmaradt, de még az is előfordul, hogy az egyik bescannelt tanulmány példányán elmulasztották kiradírozni a ceruzás aláhúzásokat...

[6] Nyíri Kristóf: Lovakrul HVG 2018. október 10.

[7]

http://blog.xfree.hu/myblog.tvn?n=gabfe&pid=166248&blog_cim=%20Vlagyimir%20Majakovszkij:%20%D6n%20agyon%FCI%E9sez%F5k

[8] http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/MediaelmeletV2/i21_kommunikcitudomny.html

[9] „*Mutatvány*” kerül szóba a partitúrát hangzóvá alakító virtuozitás kapcsán (Kulcsár Szabó Ernő); „*a hang elkerülhetetlenül játékba hozza a testet*” (Szajbély Mihály); „*az ipari forradalom [...] során először az emberek mozdulatainak gépiesítése történt meg*” (Szirák Péter); illetve módszertani kérdéseket vitathatnánk meg, hogy pl. esetünkben is szigorúan különválasztandó-e a kultúrtörténet és az esztétikai érzékelésmód vizsgálata (Kovács András).

[10] Aczél Petra: *Neked van igazad?* Budapest, Tinta 2017

[11] MagyarNyelv.2015.3.311 (az e-kötetben: p. 15.)

[12] https://doktori.hu/index.php?menuid=192&lang=HU&sz_ID=3180

[13] Élet és irodalom 1997.07.23.; 1997.07.25.; 2000.03.31.

[14] György Péter: Helyi és globális populáris kultúra *Élet és irodalom* 1997.07.25.

[15] <http://www.communicatio.hu/mktt/dokumentumok/konferenciak/2005/poszterek/horlociedit.htm>